

Хөөнд искусствени көг тавлгнә техникиг өөдлүлхмн

Хөөдин тохм яслгнә көдл-мш бурдәлгн, хөн малиг сәәнәр хәләдж асрлгн—республикин колхозмудар болн совхозмудар торгн нооста хөөдин тохминь болн чинринь цаарандн өөдлүлгнә кергин эркн нег әнъгн болджана. Хөөдин тохм яслгнә керг-уулдврт йилггч чинртәнь—хөөдт искусствени көг тавлгн боллг, юнъгад гихлә, искусствени кевәр көг тавлгн, сән тохмта хуцмудиг өөдм аштагьар олзлх эв-аргь өгнә.

1957 джилд дунлад хуц болгн 15,4 килограмм ноос өгдг, 101,6 килограмм татдг цогцта 14 хуц өөдм аштагьар олзлгдла. Нег хуцин ид-чинрәр нәәднр 1311 хөн көблггд-смн.

1958 джилд нег хуцин ид-чинрәр багь гихдән 2 минъгн хөн көблгхин төлә сән тохмин 35 хуц белдгдв. Эднә чинрнъ иим: дунлад әмд цогцнъ 101,3 килограмм, ноосна гарцнъ 16,3 килограмм, нооснъ утдан 9,3 сантиметр. Дакад республикин колхозмудар болн совхозмудар эдн деер дунлад 99 килограмм татдг, нооснъ утдан 9 сантиметр, 16 килограмм ноос өгдг 400 шаху хуц бәәнә. Эднә ид-чинрәр багь гихдән 800 минъгн хөөнд искусствени көг тавдж болхмн.

Февраль, март болн апрель сармудт хөөнә төл авхин төлә хөөнд искусствени көг тавлгн гурвн болзгт—сентябрь, октябрь болн ноябрь сармудт кегдхмн. Эн учрар искусствени көг тавлгнд сән тохмта хуцмуд олзлгн зовлнъгта төр биш болдж гарчана.

Сән тохмта хуцмуд уга колхозмуд болн совхозмуд, хуцмудин ид-чинриг талдан эдлахусас авцхамн. Улгурнъ, Западн района колхозмуд Яшалтинск района Кировин нертә колхозас авхмн, „Троицкий“ совхоз, „Ленинский“ совхозас, „Приозерный“ совхоз—„Сарпа“ совхозас авхмн.

Эн эркн чинртә көдлмшиг диилвртәгьәр кехд искусствени көг тавлгнә техникинь өөдлүлгн йилггч чинртә болхмн. Чинртә сәәнәр искусствени көг тавхлә, хөөдин хусрлг багь болад, төл олар авдхмн. Исствени көг тавлгнә көдлмш гисн—көгнъ тавгдх хөд болн хуцмуд, дакад зер-зев болн хаша-хаац белдлгн, искусствени көг тавлгнә көдлмш бийнъ болджана. Бурдәмджин эдл-ахун луту-дундс—хөд хусрлгнә гол учрнъ болдж гарна.

Нәәднр хөөдт көгнъ тавгдхәс урд, таргьлулад сәәрәл-

хин төлә цагтнъ хургьдасн салгьлгн, хөд кеелтхд бас сән чинртә болна. Тегәд 4 сар кўцсн хургьд экәсн салгьлх зөвтә, юнъгад гихлә, экирнъ 5-ч сардан ус багьар өгнә.

Эн джилд хальмгин колхозмудар болн совхозмудар искусствени көг тавлгнә пункт болгн д гурвад отар—2 минъгь гар нәәднр хөд диглгдх зөвтә. Исствени көг тавлгнд хуцмуд белдлгн йилггән чинр зүүнә. Хуцмуд белдлггиг искусствени көг тавхәс кўс-дундур сар эртәр эклх кергтә. Энд өдр болгн сән өвсн, 1—1,5 килограмм гуйр-буудя, 2—3 литр усн, 2-3 өндгн өггдх зөвтә. Дакад хуцмудиг сән асрлгнд тавхләрн эднә чинринъ шуудж хәләгьәд, эдниг вагинд дасхк кергтә.

СССР-н селәнә эдл-ахун Министерствин инструктар искусствени көг тавлгнә пункт болгнд гурвн кун көдлх зөвтә: көг тавдг техник, хуцмуд хәләдг хөбч болн санитарк-уборщиц гурвн. Исствени көг тавлгнә гер цевр болх зөвтә. Лабораторт болн манежд 18-25 градус дула бәрхмн.

Исствени көг тавлгнд хөд йилгьдж салгьхларн, хуцла харгьхан медулсн хөбдиг меллж йилгьджәх кергтә. Энүнә төлә искусствени көг тавлгнә пунктин өбрк хашад нәәднр 150-200 хө орулад, тедн заагт шинджлгнә 2-3 хуц тавгднә. Эн хуцмуд сөзгьгинь хальчлсн көннәтә болх зөвтә. Эн баг хөбнд көгнъ тавгдхлә, тер хашад шинәс хөд орулад, шинджлгнә хуцмудинь соляд, талдан хуцмуд тавдмн. Шинджлгнә хуцмудас эс зулсн хөбдиг хуцмудла харгьх хөд гидж тоолад, көгинь тавдмн. Гийгдж хөд шиндждж искусствени көг тавлгн 40 өдрин ут-туршарт кегднә.

Хөөнд искусствени көг тавлгн хойр лакдж—түрүләд хуцас идин авсна тер дарунъ, хойрдад манъгьдуртнъ булән бийәрн кегдмн. Көгнъ тавгдсн хөд ширәр темаглад салу бәргднә.

Исствени көг тавлггиг ашта сәәнәр кехин төлә алькнег инструментс, приборс цеврәр бәргдх зөвтә. Исствени көг тавлгнә тиим заавр-зокалиг эвдлго куцахлә, эн—хөд өсклгнә эркн чинртә көдлмшиг узмджтә сәәнәр кедж болхмн.

Хальмг республикин хөбчрин дуудврнъ—зун нәәднр хөн болгнәс багь гихдән 115-120 хургь авлгн болх зөвтә.

А. ТОЛМАЧЕВ.

Селәнә эдл-ахун науксин кандидат.